

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

№ 7, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 351

*В. М. Марковець,
магістр держ. управління, гол. спеціаліст Мінекономрозвитку України*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

*V. M. Markovets,
The Master of Public Administration, Public Servant of Ministry of Economic Development of Ukraine*

MANAGEMENT EFFECTS ON PATRIOTIC EDUCATION OF THE INDIVIDUAL IN THE CONTEXT OF THE ESTABLISHMENT OF AN INDEPENDENT STATE

У статті проаналізовано сучасні управлінські механізми розвитку політичної культури, охарактеризовано теоретичні підходи до політичної культури сучасного суспільства. Розкрито структуру й динаміка процесу формування політичної культури як властивості особистості. Обґрунтовано модель сучасної політичної культури українського суспільства

In the article it is analyzed, that modern management mechanisms of political culture described theoretical approaches to political culture of modern society. Disclosed structure and dynamics of the formation of political culture as individual properties. The model of modern political culture of the Ukrainian society grounded.

Ключові слова: державне управління в Україні, політична культура, патріотизм, виховання, самосвідомість, особистість, демократія, державна влада, управлінські механізми, участь, громадяни, громадянськість.

Keywords: public administration in Ukraine, political Culture, patriotism, education, identity, personality, democracy, state power, administrative mechanisms, participation, citizens, citizenship.

Постановка проблеми. Формування поваги молодого покоління до держави та її інститутів є одним із найважливіших пріоритетів будь-якого суспільства. Громадянське становлення сучасної української молоді відбувається в умовах глибоких політичних змін, постійного декларування прагнень утвердити в політичній Україні демократичну, соціальну, правову державу та сформувані принципи і норми громадянського суспільства. Але насправді ці питання залишаються проблемним полем суперечностей у сучасному українському суспільстві.

Невід'ємною складовою державотворення в Україні є національне та громадянське виховання, в основі яких мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, поступальності та спадковості [13, с. 260]. Національне і громадянське виховання мають сприяти якомога повнішому набуттю молодими громадянами потрібного соціального досвіду, успадкуванню кращих надбань народу в поєднанні зі здобутками інших народів, утвердженню високої культури взаємин між людьми різних національностей.

Значний внесок в розв'язання цієї проблеми на сучасному етапі зробили Берченко Г., Дзюба І., Кафарський В., Кремень В., Пірен М.

Мета статті – виявити та описати управлінські механізми впливу на виховання патріотичної особистості в умовах становлення незалежної держави. Для реалізації поставленої мети нами ставилися й розв'язувалися такі **завдання**:

- проаналізувати управлінський вплив на виховання патріотичної особистості в умовах становлення незалежної держави;
- виявити та описати технології державного впливу на формування патріотизму у молоді;
- розкрити управлінські механізми розвитку демократичної політичної культури.

Суспільство, сім'я, школа, громадськість у будь-якій країні та за будь-яких умов їх функціонування неодмінно ставлять перед собою завдання виховати людину-громадянина, людину-патріота [13, с. 261]. Саме громадянськість найчастіше пов'язана з державністю – вони тісно взаємодіють і не існують одна без одної. А політичне виховання - процес цілеспрямованого та систематичного впливу на політичну свідомість та політичну поведінку громадян з метою формування в них певних політичних якостей. Цілеспрямованість і систематичність - два головних чинники, які вирізняють політичне виховання із загального контексту політичної соціалізації. Головне завдання політичного виховання - укорінювати у свідомості та поведінці людини пануючі в даній системі політичних цінностей, норм, орієнтацій та зразків, розповсюджувати певний тип політичної культури [14, с. 334].

Особистість має можливість для вільного розвитку лише у правовій, демократичній державі, де утворилися норми і принципи громадянського суспільства. Саме громадянське суспільство потребує свого типу патріотизму, тому надзвичайно актуальною для нашої країни є тема громадянського патріотизму, який об'єднав би представників різних етносів у політичну українську націю. Така потреба визріла в сучасній Україні в період помаранчевої революції (2004 р.).

Патріотизм державного рівня повинен знаходити своє місце і у представників національних меншин, бо патріотом України може і повинен бути кожен її громадянин незалежно від національності [13, с. 261]. З цього приводу українська науково-педагогічна думка дотримується ідеї Г. Вашенка одного із творців української освітньо-виховної системи, який писав, що "треба пам'ятати, що на теренах України живуть і інші народи. З ними нам доведеться співпрацювати, а це можливо лише за умови справедливого ставлення до них, за якої захищаються права українського народу, але разом із тим не порушуються законні права інших народів" [5, с.102].

Видатний український історик, публіцист, політичний діяч В. Липинський писав: "Можна мати прекрасну територію і ніколи не здобути на ній владу, не мати на ній своєї держави та не стати з нею ніколи нацією. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держави" [11, с.134]. Практичний політичний висновок В. Липинського з вищезазначеного полягає в тому, що, коли ми хочемо мати стабільну державу, то мусимо розвивати в собі патріотизм, а не культивувати країні ліберальні чи націоналістичні проекти.

Спостереження за еволюцією суспільної свідомості в Україні дає підстави говорити про те, що патріотизм не може тлумачитися лише або як безкорислива жертвність, або як корислива вдячність за отримані блага. Народ завжди очікує проявів патріотизму від тих, кого він визнає своїми лідерами, керівниками,

керманічачи. Тому причини розмитості сучасного українського патріотизму варто шукати у діяльності владних структур.

Патріотизм – суспільно-психологічне і моральне почуття, яке включає в себе відданість і любов до своєї Батьківщини, до свого народу, здатність до захисту їх не тільки від зовнішніх ворогів, але і внутрішніх, деградованих людей. Деградовані люди – це люди нечесні, шахраї, вбивці, аморальні, бездуховні, що спричиняють негаразди та розбрат у суспільстві, прагнуть влади, багатства за рахунок праці інших, тим самим зумовлюють негативний стан суспільних відносин в українському суспільстві та негативний імідж нашого суспільства у світі [13, с.262]. Теоретико-методологічні та правові засади національного та громадянського виховання особистості на сучасному етапі містяться у працях видатних вітчизняних та світових вчених – філософів, психологів, педагогів, політологів, а також у таких основоположних документах, як: Конституція України, Закони України “Про громадянство України”, “Про освіту”, Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян”, “Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття)”, Національна доктрина розвитку України у XXI столітті. Президентом України 3 липня 2008 підписано Указ № 616 “Про проведення у 2009 році в Україні Року молоді” та видана постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 №41 “Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2009-2015 роки”. 25 червня 2009 року рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України затверджено Концепцію національного виховання студентської молоді. В ній визначено вісім основних напрямків національно-виховної діяльності. Серед першочергових – національно-патріотичне виховання, яке повинно формувати національну свідомість і відповідальність за долю України, і громадянсько-правовий напрямок, який формує політичну та правову культуру особистості.

А 27 жовтня 2009 року Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту, Міністерство освіти і науки України, Міністерство оборони України та Міністерству культури і туризму України затвердили Концепцію національно-патріотичного виховання молоді. В Концепції наголошується: “Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу.

Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної, за змістом, життєвої позиції.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуєчий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Форми й методи виховання базуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології” [3].

Ці концепції, як і концепція гуманітарної освіти, є елементом нової ідеології освіти, яка повинна працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації.

Зазначеними документами визначено як стратегічне завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення свого громадянського обов’язку на основі національних і загальнолюдських цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України, розвитку культурного і творчого потенціалу нашого народу. Школа будь-якого етносу (народу) прагне виховувати громадянина-патріота. Не є винятком і українська школа. Хоча на значний час (трансформаційний період) маємо руйну моралі, духовності, занепад національної свідомості, тотальну орієнтацію на матеріальні вигоди. [13, с.259].

Всеосажну любов до Батьківщини можна виховати лише національною культурою. Патріотизму не можна навчити шляхом директивних розпоряджень, чи з допомогою владного примусу. Об’єктом такого виховання, в першу чергу, має бути молодь. Активно до цього процесу повинні долучатись освітньо-виховні заклади. Основним завданням вітчизняних навчальних закладів (особливо вищих), поряд з підготовкою висококваліфікованих фахівців мусить бути виховання патріотичної свідомості молодого покоління. Цей чинник зобов’язаний враховувати всі освітні програми вищих навчальних закладів України. Можливо треба ввести вивчення політології як окремого предмета курс “Демократичний розвиток суспільства” або “Становлення та розвиток демократії у світі”. Фахівець без патріотичних рис не може вважатися досконалим, адже його професіоналізм матиме космополітичне спрямування. Для більшості громадян українська земля ще не стала священною, а її національні герої не цінуються адекватно. Звідси – розбрат і ворожнеча між окремими регіонами, безпорадність у створенні ефективної вертикалі влади. Любов до Батьківщини виховується з самого дитинства через засвоєння її національної історії, культури, а також морально-етичних та духовних рис народу.

Патріотичне виховання молоді, як нашої надії та майбутнього, слід здійснювати на кращих зразках української класики. Система національно-патріотичних цінностей суспільства базується на архетипах мудрості, що створюються духовно-культурною елітою суспільства. Серед творців великої парадигми української духовності провідне місце займають поетати Тараса Шевченка та Івана Франка. Вони були не лише речниками трагічної історії, поневірянь і боротьби свого народу за свободу й незалежність, а й провісниками нової, вільної і демократичної України. Титани духу – Тарас Шевченко та Іван Франко – уособлюють, передусім, символи єдності українців. Вони були геніальними творцями слова як універсальної форми буття і свідомості людини.

Реалії нинішнього українського суспільства вимагають реалізації українофільської політики, що передбачає виховання молоді генерції на прикладах власної історії, українських традицій, кращих традицій вітчизняної культури.

Статус духовно-культурних цінностей, другорядніє мови титульної нації детермінує меншвартісну національну свідомість, низький рівень самоідентифікації громадян, периферійність державності. Сьогодні як у вихованні молоді, так і в офіційній політиці бракує національної складової [8, с.48]. Тому наразі актуальними видаються ідеї М. Міхновського, українського політичного і громадського діяча, який ототожнює націю і державу. “Державна самостійність, – пише він, – є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом у сфері міжнародних відносин” [12; 6].

Громадяни, що усвідомлюють і цінують свою національність, є найбільш ефективним державотворчим ресурсом. Якщо в суспільстві переважають політично байдужі, світоглядно інертні, деморалізовані громадяни, владним інститутам відкривається широке поле для нелегітимних маневрів, маніпуляцій свідомістю, встановлення авторитарних режимів. Запобігти цим тенденціям може громадянське суспільство, головною ознакою якого є те, що воно утвориться не державою, а безпосередньо індивідами [8, с.49]. Діяльність громадянського суспільства спрямована на реалізацію потенціалу особистості, на обмеження поля функціонування владних структур. “Громадянське суспільство – це суспільство вільних громадян, де ключовим поняттям виступає свобода.” [4, с. 125].

Головним стратегічним пріоритетом України є громадянська освіта, тобто вироблення нових цінностей, настанов, уявлень у процесі зміни поколінь. Люди повинні вчитися взаємодіяти з владою у такий спосіб, щоб забезпечити гармонійну модель свого існування в соціумі.

Тож можна зробити **висновок**, що шлях до формування сучасної політичної нації має таку послідовність: мова – культура – історична пам’ять – етнічна нація як підґрунтя держави. Розірваність цього зв’язку веде не тільки до руйнування національної ідентичності, а й згубно впливає на розвиток політичної системи, спроможність нації будувати демократичне суспільство. Тому цілком доречно видається така констатація академіка НАН України В. Кременя: “Рівень демократії в нашій країні уявляється досить відносним – адже критична маса цієї самої демократії полягає не так у Конституції і законах, не так у наявності тієї чи іншої персони у владних структурах, а більшою мірою в тому, скільки кожен громадянин може внести цієї демократії на своїх плечах, щоденно відстоюючи її, йдучи навіть на певні жертви. Іншими словами, демократичні відносини вимірюються не нормативними положеннями й інститутами, а рівнем свідомості громадян. Отже, рівень демократії в нас у найближчому майбутньому не може бути більшим за рівень зрілості громадянського суспільства” [10].

Існує пряма кореляція між станом суспільної свідомості та характером і формою політичного устрою держави. Штучно деформована й матеріалізована свідомість переважної більшості українських громадян, яка формувалася за часів радянської імперії, підтримує той політичний режим, який декларує популістський патерналізм, інтеграцію братніх слов’янських народів, державне регулювання політики тощо. На сьогоднішній день можна стверджувати, що конфігурація політичних сил та характер влади в цілому відповідає настрою населення, рівню їх національної свідомості та сформованій системі цінностей. Лише за таких умов нова генерація українців буде спроможна змінити політичну систему України в бік ліберально-демократичних цінностей, забезпечити соціальний добробут громадян. Одним із пріоритетних завдань нинішньої влади є організація належного фінансування освіти та культури, що дозволить здійснювати системне виховання молоді в душі власних духовно-культурних надбань [8, с.49].

Якщо економічні перетворення можна здійснити більш менш мобільно, то формування національної свідомості – тривалий процес, що здійснюється в ході політичної соціалізації не одного покоління. Тому для формування національно свідомих громадян варто мобілізувати значні ресурси вже зараз. “Національне виховання має сприяти всебічному піднесенню національної свідомості, формуванню сукупності уявлень про власну націю, її самобутність, історичний шлях, місце серед інших етносів. Історія свідчить, що народи з нерозвинутою національною свідомістю не є в повному розумінні суб’єктами історичної діяльності, вони виступають, передусім, як об’єкти діяльності інших сил або як несвідомі вершители того чи іншого діяння. Лише національна свідомість робить національність свідомою рушійною силою людської, зокрема політичної діяльності, соціалізує особистість [9; 15]. Поки проблеми виховання національно свідомих громадян будуть на периферії інтересів влади і не стануть складовою частиною формування нової політичної нації, доти життєдіяльність української держави буде досить вразливою.

Отже, **підсумовуючи**, підкреслимо, що виховання національно-патріотичної особистості є перманентним процесом, що передбачає формування колективної

душі українського народу, засвоєння нею вітчизняних традицій, духовності, культури, плекання демократичних цінностей ідей свободи й плюралізму в поглядах на суспільне життя, поєднання національних цінностей з гуманістичними. Національно-патріотична свідомість формується у процесі політичної соціалізації на основі любові до Батьківщини і свого народу. “Бути патріотом, – вчить В. Липинський, – це значить шукати задоволення не в тім, “щоб бути українцем”, а в тім, щоб було чесно носити імя України. Бути патріотом – це значить, перш за все, вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від України, а не перш за все, ненавидіти інших тому, що вони “не Українці”. Врешті, бути патріотом, це значить, будучи Українцем, виховувати в собі, перш за все, громадські, політичні, державотворчі прикмети, віру в Бога і послух Його законам, тобто духовні вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану до своєї традиційної Влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості” [11; 29]. Отже, сучасні вимоги до якості навчання і патріотичного виховання молоді мають детерминуватися національними інтересами України та політичними цілями новітнього державотворення. Їх якість і рівень повинні бути достатніми для розбудови демократичної правової Української держави, для забезпечення прав і свобод громадян, для утвердження громадянського суспільства, виховання національної гордості [8, с.51].

Перспективи структурних досліджень. Проблема патріотичного виховання ще не стала комплексним дослідженням для державного управління і потребує серйозних зусиль всіх науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, тлумачення від 15 травня 2014. // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України про державну службу. // Відомості Верховної Ради України. – 1993.- № 52. – С.490-505.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена 27 жовтня 2009. // Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/article?art_id=107963&cat_id=65645.
4. Берченко Г. Громадянське суспільство: критерії та сучасне становище в Україні// Кроки до громадянського суспільства. Постмайданне громадянське суспільство України: уроки для країни та світу // Науковий альманах. – К.: УВКР, 2006. – 300 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. / Г. Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. - 190 с.
6. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: Пед. нариси. – Львів, 1996. – 238 с.
7. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. - 330 с.
8. Касян Т.П. “Державне управління цінностей орієнтації молоді в Україні: патріотичне виховання” - Магістерська робота, - 72 с.
9. Кафарський В. Нація і держава.: Культура, Ідеологія, Духовність. – Івано-Франківськ: Плай. – 1999. – 334 с.
10. Кремень В. Міст через “цивілізаційний розлом”// “День”. – 2006. – 10 серпня – №133.
11. Липинський В. Листи до братів хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. – Київ-Філадельфія, 1995. – 470 с.
12. Міхновський М. Самостійна Україна. // Державність. – 1992. - №2. С. 55-60.
13. Пірен М.І. Етнополіка в Україні: соціо-психологічний аналіз: Навч. посібник. – К.: Університет “Україна”, 2007. – 408 с.
14. Політологія.- Навч. посібник./ За ред. М.І. Сазонова. Розд. 1 – Харків: Фоліо, 1998. – 735 с.
15. Франко І. Одвертий лист до галицької української молоді // Будівничий української державності: Хрестоматія політологічних статей Івана Франка / Упорядник Д. Павличко. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006.–584 с.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Constitution of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 17 July 2014)
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine “On Civil Service”, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 52, pp. 490-505.
3. The official site of Cabinet of Ministers of Ukraine (2009) “Konceptsiia natsional'no-patriotichnoho vykhovannia molodi”, available at: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/article?art_id=107963&cat_id=65645 (Accessed 7 October 2013).
4. Berchenko, H. (2006) “Civil Society: the criteria and the current situation in Ukraine”, *Naukovyj al'manakh*, p. 300.
5. Vaschenko, H. (1994), *Vykhovnyj ideal* [Educational ideal], *Poltavs'kyj visnyk*, Poltava, Ukraine, p. 190.
6. Vyshnevskij, O. (1996) *Suchasne ukrains'ke vykhovannia: Ped. narysy*. [Modern Ukrainian education: teaching essays], L'viv, Ukraine, p. 238.
7. Dziuiba, I.(2005), *Internatsionalizm chy rusyfikatsiia*, [Internationalism or Russification], Vyd. dim “Kyievo-Mohylians'ka akademiia”, Kyiv, Ukraine, p. 330.
8. Kasian, T.P. (2011), “Public administration values orientation of young people in Ukraine. Patriotic education”, Abstract of master dissertation, Governance, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, p. 72.
9. Kafars'kyj, V. (1999), *Natsiia i derzhava.: Kul'tura, Ideolohiia, Dukhovnist'*, [The nation and the state. Culture, Ideology, Spirituality], Plaj, Ivano-Frankivs'k, Ukraine, p. 334.
10. Kremen', V. (2006) “The bridge over the “civilizational fault””, *Den*, vol. 133.
11. Lypyns'kyj, V. (1995), *Lysty do brativ khliborobiv pro ideiu i orhanizatsiiu ukrains'koho monarkhizmu*, [Letters to the brothers farmers about the idea and organization of Ukrainian monarchist], Kyiv-Filadel'fiia, Ukraine, p. 470.
12. Mikhnovsk'kyj, M. (1992), “Independent Ukraine” *Derzhavnist'*, vol. 2., pp. 55-60.
13. Piren, M.I. (2007), *Enopolika v Ukraini: sotsio-psykholohichnyj analiz: Navch. Posibnyyk*, [Ethnic Ukraine. Sociopsychological analysis. Textbook], University “Ukraina”, Kyiv, Ukraine, p. 408.
14. (1998), *Politolohiia*, [Politics], The tutorial edited by M.I. Sazonova. Rozd, 1st ed, Foliu, Kharkiv, Ukraine, p. 735 s.
15. Franko, I. F., edited by D. Pavlychko (2006), “Candid letter to Galician Ukrainian Youth”, *Budivnychij ukrains'koi derzhavnosti: Khrestomatiiia politolohichnykh statej Ivana Franka*, Vyd. dim “Kyievo-Mohylians'ka akademiia”, Kyiv, Ukraine, p. 584.

Стаття надійшла до редакції 11.07.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"